

**สรุปผลการรับฟังความคิดเห็น
ร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ศ. ....**

สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (สสว.) ได้รับมอบหมายให้นำร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ศ. ... ที่กระทรวงการคลังได้แก้ไขปรับปรุงจากร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ศ. .... ฉบับที่สภาปฏิรูปแห่งชาติได้นำเสนอคณะรัฐมนตรีไปดำเนินการจัดทำตามบทบัญญัติมาตรา ๗๗ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ สสว. จึงร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการปฏิรูปกฎหมาย สำนักงานสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ ได้จัดรับฟังความคิดเห็นต่อร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ศ. .... โดยได้ประกาศเชิญชวนหน่วยงานภาครัฐและเอกชน รวมทั้งประชาชนร่วมแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ศ. .... เพื่อให้เป็นไปตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๐ เรื่องแนวทางการจัดทำและเสนอร่างกฎหมายตามบทบัญญัติมาตรา ๗๗ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ บัดนี้ได้ครบกำหนดการเปิดรับฟังความคิดเห็นแล้ว จึงได้จัดทำสรุปผลการรับฟังความคิดเห็นร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ศ. .... ดังนี้

(๑) วิธีการในการรับฟังความคิดเห็น

สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมเปิดรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ศ. .... โดยมีวิธีการรับฟังความคิดเห็น ดังนี้

๑) ผ่านทางเว็บไซต์ของสำนักงานฯ <http://www.sme.go.th> และเว็บไซต์ <http://www.lawamendment.go.th> และผ่านทางช่องทางโทรสาร หมายเลข ๐ ๒๒๙๘ ๓๒๕๘ รวมทั้งทางไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ด้วย นอกจากนี้ ยังได้ขอความอนุเคราะห์ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องของเผยแพร่การรับฟังความคิดเห็นร่างพระราชบัญญัตินี้ด้วย โดยเชื่อมโยงข้อมูลกับเว็บไซต์ของ สสว. ด้วย ดังนี้ สำนักงานคณะกรรมการปฏิรูปกฎหมาย สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี (เว็บไซต์ศูนย์บริการประชาชน) กระทรวงการคลัง และกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ

๒) จัดประชุมรับฟังความคิดเห็น และจัดทำแบบสอบถามจากทุกภาคส่วน

๓) หน่วยงานเสนอความเห็นเพิ่มเติมโดยจัดทำเป็นหนังสือมายัง สสว.

(๒) จำนวนครั้งและระยะเวลาในการรับฟังความคิดเห็นในแต่ละครั้ง

๑) ผ่านทางเว็บไซต์ของสำนักงานฯ <http://www.sme.go.th> และเว็บไซต์ <http://www.lawamendment.go.th> จำนวน ๓ ครั้ง

- ครั้งที่ ๑ ตั้งแต่วันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๐ - ๓๑ กรกฎาคม ๒๕๖๐

- ครั้งที่ ๒ ตั้งแต่วันที่ ๒๔ มกราคม ๒๕๖๑ - ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑

- ครั้งที่ ๓ ตั้งแต่วันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๖๑ - ๑๙ ตุลาคม ๒๕๖๑

๒) จัดประชุมรับฟังความคิดเห็น และจัดทำแบบสอบถาม จำนวน ๒ ครั้ง

- ครั้งที่ ๑ ใน “เวทีการรับฟังความคิดเห็นร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ศ. ....” วันพุธที่ ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๖๐ ณ โรงแรมเดอะ เบอร์เคลีย์ ไฮเต็ล ประตูน้ำ กรุงเทพฯ

- ครั้งที่ ๒ ใน “เวทีรับฟังความคิดเห็นร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ศ. ....” วันพุธที่ ๓๑ มกราคม ๒๕๖๑ เวลา ๐๘.๓๐ - ๑๓.๓๐ น. ณ โรงแรมเซ็นจูรี่ พาร์ค กรุงเทพฯ

๓) หน่วยงานเสนอความเห็นเพิ่มเติมโดยจัดทำเป็นหนังสือมายัง สสว.

(๓) พื้นที่หรือกลุ่มเป้าหมายในการรับฟังความคิดเห็น

หน่วยงานภาครัฐ/นักวิชาการ , ภาคประชาสังคม/องค์กรเอกชน , ผู้ประกอบการ
วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม และผู้ประกอบการวิสาหกิจเพื่อสังคม รวมทั้งประชาชนทั่วไป
ร่วมแสดงความคิดเห็น

(๔) ประเด็นที่มีการแสดงความคิดเห็น

- ๑) บทนิยาม (มาตรา ๑ - ๕)
- ๒) หมวด ๑ วิสาหกิจเพื่อสังคม (มาตรา ๖ - ๙)
- ๓) หมวด ๒ คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมแห่งชาติ
(มาตรา ๑๐ - ๑๗)
- ๔) หมวด ๓ สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมแห่งชาติ
(มาตรา ๑๘ - ๒๘)
- ๕) หมวด ๔ กองทุนส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม
(มาตรา ๒๙ - ๓๗)
- ๖) หมวด ๕ การส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม (มาตรา ๓๘ - ๔๖)
- ๗) หมวด ๖ บทกำหนดโทษ (มาตรา ๔๗)
- ๘) บทเฉพาะกาล (มาตรา ๔๘ - ๕๓)

ทั้งนี้ การรับฟังความคิดเห็นครั้งที่ ๓ ตั้งแต่วันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๖๑ - ๑๙ ตุลาคม ๒๕๖๑ นั้น
สสว. ได้รับฟังในชั้นการตรวจร่างของคณะกรรมการกฤษฎีกา โดยคณะกรรมการกฤษฎีกา (คณะพิเศษ)
ได้พิจารณาร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวและมีความเห็นให้แก้ไขเพิ่มเติมร่างพระราชบัญญัติในหลาย
ประเด็น สสว. จึงได้เปิดรับฟังความคิดเห็นเพิ่มเติมในร่างที่คณะกรรมการกฤษฎีกา (คณะพิเศษ) ได้
พิจารณาแก้ไขเพิ่มเติมทั้งฉบับ

(๕) ข้อคัดค้านหรือความเห็นของหน่วยงานและผู้เกี่ยวข้องในแต่ละประเด็น

ไม่มีข้อคัดค้านของหน่วยงานและผู้เกี่ยวข้อง แต่มีความเห็นในแต่ละประเด็น ดังนี้

๑) ผ่านทางเว็บไซต์ของสำนักงานฯ <http://www.sme.go.th> และเว็บไซต์
<http://www.lawamendment.go.th> จำนวน ๒ ครั้ง

- ครั้งที่ ๑ ตั้งแต่วันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๐ - ๓๑ กรกฎาคม ๒๕๖๐ โดยมี
ผู้เข้าชมในเว็บไซต์ <http://www.sme.go.th> จำนวน ๓๗ ราย และมีผู้แสดงความเห็น ๒ ราย และเว็บไซต์
<http://www.lawamendment.go.th> มีผู้เข้าชมจำนวน ๒๓๓ ราย ไม่มีผู้แสดงความคิดเห็น

- ครั้งที่ ๒ ตั้งแต่วันที่ ๒๔ มกราคม ๒๕๖๑ - ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑ โดยมี
ผู้เข้าชมในเว็บไซต์ <http://www.sme.go.th> จำนวน ๒๑ ราย ไม่มีผู้แสดงความคิดเห็น และเว็บไซต์
<http://www.lawamendment.go.th> มีผู้เข้าชมจำนวน ๑๓๙ ราย ไม่มีผู้แสดงความคิดเห็น

- ครั้งที่ ๓ ตั้งแต่วันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๖๑ - ๑๙ ตุลาคม ๒๕๖๑ โดยมีผู้เข้า
ชมในเว็บไซต์ <http://www.sme.go.th> จำนวน ๔๐ ราย ไม่มีผู้แสดงความคิดเห็น และเว็บไซต์
<http://www.lawamendment.go.th> มีผู้เข้าชมจำนวน ๓๓ ราย ไม่มีผู้แสดงความคิดเห็น

ความเห็นโดยสรุป ดังนี้

(๑) สาระสำคัญของการออกกฎหมายฉบับนี้ ควรเป็นการส่งเสริมให้วิสาหกิจเพื่อสังคม (State Enterprise : SE) เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมและต่อยอดได้

(๒) การส่งเสริมจูงใจด้วยเงินทุนไม่เป็นแนวทางการส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมอย่างยั่งยืน

(๓) กฎหมายไม่ควรเพิ่มภาระให้แก่หน่วยงานและผู้ปฏิบัติ เช่น หากปัจจุบันมีหน่วยงานที่สามารถดำเนินการรับรองกิจการวิสาหกิจเพื่อสังคมอยู่แล้ว (เช่น สำนักนายกรัฐมนตรี) ก็อาจมอบหมายให้หน่วยงานดังกล่าวเป็นผู้รับผิดชอบได้

(๔) นอกจากการออกกฎหมายแล้ว การส่งเสริมเรื่องการจัดซื้อจัดจ้างอาจทำได้โดยให้กรมบัญชีกลางกำหนดหลักเกณฑ์ให้หน่วยงานภาครัฐพิจารณาจัดซื้อจัดจ้างจากผู้ประกอบการวิสาหกิจเพื่อสังคมได้

(๕) บทนิยาม คำว่า “วิสาหกิจเพื่อสังคม” ควรแก้ไขจาก “ให้นำผลกำไรไม่น้อยกว่าร้อยละเจ็ดสิบไปลงทุนในกิจการของตนเอง” เป็น “ให้นำผลกำไรไม่น้อยกว่าร้อยละแปดสิบไปลงทุนในกิจการของตนเอง”

(๖) หมวด ๒ ควรแก้ไขดังนี้

- มาตรา ๑๐ (๒) ควรมีปลัดกระทรวงศึกษาธิการหรือกระทรวงอุดมศึกษา ร่วมเป็นกรรมการด้วย

- มาตรา ๑๒(๒) แก้ไขคุณสมบัติของกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ จาก “ไม่เกินเจ็ดสิบปีบริบูรณ์” เป็น “ไม่เกินแปดสิบปีบริบูรณ์”

- มาตรา ๑๓ แก้ไขวาระการดำรงตำแหน่งของกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ จาก “คราวละสามปี” เป็น “คราวละสี่ปี”

(๗) หมวด ๓ แก้ไขมาตรา ๒๒ (๓) คุณสมบัติของผู้อำนวยการและรองผู้อำนวยการ จาก “อายุไม่เกินหกสิบปีบริบูรณ์ในวันที่ได้รับแต่งตั้ง” เป็น “อายุไม่เกินหกสิบห้าปีบริบูรณ์ในวันที่ได้รับแต่งตั้ง”

๒) จัดประชุมรับฟังความคิดเห็น และจัดทำแบบสอบถาม จากทุกภาคส่วน จำนวน ๒ ครั้ง

- ครั้งที่ ๑ ใน “เวทีการรับฟังความคิดเห็นร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ศ. ...” วันพุธที่ ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๖๐ ณ โรงแรมเดอะ เบอร์เคลีย์ โฮเตล ประตูน้ำ กรุงเทพฯ โดยมีผู้เข้าร่วมให้ความคิดเห็นจำนวน ๑๘๐ ราย และตอบแบบสอบถามจำนวน ๕๓ ราย

- ครั้งที่ ๒ ใน “เวทีรับฟังความคิดเห็นร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ศ. ....” วันพุธที่ ๓๑ มกราคม ๒๕๖๑ เวลา ๐๘.๓๐ - ๑๓.๓๐ น. ณ โรงแรมเซ็นจูรี พาร์ค กรุงเทพฯ โดยมีผู้เข้าร่วมให้ความคิดเห็นจำนวน ๑๒๔ ราย และตอบแบบสอบถามจำนวน ๔๖ ราย

จากการประชุมรับฟังความคิดเห็นทั้งสองครั้ง ที่ประชุมเห็นด้วยกับร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ และมีความเห็นเพิ่มเติมโดยสรุปได้ ดังนี้

(๑) ประเด็นบทนิยามของ วิสาหกิจเพื่อสังคม และผู้รักษาการ

- บทนิยามนั้นมีการให้คำจำกัดความของ SE ที่แคบมาก ตัวอย่างกฎหมาย CIC ของอังกฤษ ประเทศอังกฤษพยายามอย่างมากที่จะไม่กำหนดคำนิยามเพราะจะเป็นการไปจำกัดลักษณะ

ของวิสาหกิจเพื่อสังคม แต่ใช้การปรับปรุงกฎหมายเป็นเรื่อยๆ ไป เพื่อที่จะให้รับรองกับลักษณะของวิสาหกิจเพื่อสังคม โดยเฉพาะกฎหมายบริษัท โดยเพิ่มเติมรูปแบบบริษัทแบบ CIC หรือกฎหมาย Charity ให้สามารถ trade ได้

- ควรใช้นิยามจากผลลัพธ์ทางสังคม Social Impact Assessment (SIA) หรือ SRDI โดยแยกเป็น ๒ ระดับ คือ วิสาหกิจเพื่อสังคมที่ทำอยู่เดิม ให้ใช้นิยามจากการแสดงผลลัพธ์ทางสังคมที่วิสาหกิจเพื่อสังคมนั้นๆ ทำเป็นหลัก ที่เป็นข้อมูลที่สามารถตรวจสอบได้ ส่วนวิสาหกิจเพื่อสังคมที่ก่อตั้งใหม่ ให้ใช้จุดประสงค์การทำธุรกิจเพื่อสังคมเป็นนิยามในการจำกัดความเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคม ซึ่งจุดประสงค์เพื่อสังคมนั้นๆ ต้องมีข้อมูลอ้างอิงที่สมเหตุสมผล หรือสามารถตรวจสอบได้

- นิยามยังไม่ครอบคลุม ยังต้องมีการตีความ สำนักงานที่ตั้งขึ้นต้องมีคู่มือประกอบการดำเนินการและการตีความ

- นิยามควรกำหนดให้กว้างและไม่ควรระบุในส่วนของการนำผลกำไรไม่น้อยกว่าร้อยละ ๗๐ ไปลงทุน แต่ให้มุ่งเน้นถึงการต้องมีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ปัญหาสังคม หรือสิ่งแวดล้อม มีศักยภาพในการดำเนินกิจการของตนเองอย่างยั่งยืน ต้องมีการวัดผลและประเมินผลอย่างชัดเจนว่าได้ส่งผลกระทบต่อทางสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างไร

- ควรเปิดโอกาสให้บุคคลธรรมดา หรือองค์กรทางธุรกิจอื่นด้วย เช่น มูลนิธิวิสาหกิจชุมชน มิใช่จำกัดเฉพาะนิติบุคคลที่เป็นบริษัท หรือห้างหุ้นส่วนเท่านั้น

- เนื่องจากร่างกฎหมายนี้มีการกำหนดว่า วิสาหกิจเพื่อสังคมต้องนำผลกำไรไม่น้อยกว่าร้อยละ ๗๐ ไปลงทุนในกิจการของตนเอง หรือคืนประโยชน์ให้สังคม หรือใช้เพื่อประโยชน์ของผู้มีรายได้น้อย นั้น ควรพิจารณาถึงความสามารถของวิสาหกิจเพื่อสังคมด้วย และเห็นควรมีการปรับอัตราดังกล่าวให้สมเหตุสมผลกับการดำเนินงานของวิสาหกิจเพื่อสังคมนั้นๆ หรือควรไปกำหนดอัตราดังกล่าวไว้ในกฎหมายลูก ซึ่งในประเด็นการนำผลกำไรไม่น้อยกว่าร้อยละ ๗๐ เป็นตัวเลขที่สูงเกินไป อาจมีผลกระทบต่อกรดำเนินการได้ และ ควรกำหนดระยะเวลาหลังจากกิจการตั้งหลักได้แล้ว เช่น การดำเนินการในช่วง ๕ ปีแรกยังไม่ต้องถึงร้อยละ ๗๐ รวมทั้งนิยามที่ระบุการนำผลกำไรไม่น้อยกว่าร้อยละ ๗๐ ไปลงทุนในกิจการของตนเอง ควรเปิดกว้างให้เป็นขั้นบันได เพื่อเอื้อให้สอดคล้องกับการพัฒนาของวิสาหกิจเพื่อสังคม ตั้งแต่เริ่มจัดตั้งจนถึงเข้าสู่ตลาดหลักทรัพย์

- กรณีที่ร่างกฎหมายกำหนดว่านำผลกำไรใช้เพื่อประโยชน์ของผู้มีรายได้น้อย นั้นอาจไม่สอดคล้องกับการดำเนินงานเพื่อสังคม

- ควรระบุให้นำผลกำไรคืนประโยชน์ให้แก่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วย

- ควรระบุความหมายของวิสาหกิจเพื่อสังคมให้ชัดเจน เข้าใจได้ง่าย โดยเฉพาะคำว่า “มิได้มุ่งหากำไรสูงสุดมาแบ่งปันกัน” และวิสาหกิจเพื่อสังคมขอให้รวมมูลนิธิด้วย

- มาตรา ๕ การกำหนดให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ เนื่องจากภารกิจหลักของสำนักงานคือ การขึ้นทะเบียนวิสาหกิจเพื่อสังคม และจัดทำนโยบายส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมโดยบูรณาการร่วมกับหน่วยงานต่างๆ ซึ่งอาจไม่ใช่บทบาทหน้าที่และภารกิจของกระทรวงการคลัง ดังนั้น อาจไม่จำเป็นต้องกำหนดให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังร่วมเป็นผู้รักษาการตามกฎหมาย

(๒) หมวด ๑ วิสาหกิจเพื่อสังคม

- มาตรา ๖ รายการข้อมูลที่ต้องใช้ยื่นคำขอจดทะเบียนควรระบุให้ชัดเจนในการนำเสนอผลลัพธ์ทางสังคม ที่ใช้วิธีนี้เป็นมาตรฐานสากลในการวัดผล

- มาตรา ๖ วรรคสอง ควรเขียนให้สอดคล้องกับมาตรา ๔ ในเรื่องนิติบุคคลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

- มาตรา ๖ (๔) ควรมีความจำเพาะเพื่อที่จะประเมินถึงผลตอบแทนทางสังคม (Social Return on Investment: SROT) ด้วย

- มาตรา ๗ การกำหนดว่าวิสาหกิจตามกฎหมายนี้ต้องมีคำว่า “วิสาหกิจเพื่อสังคม” นั้น เป็นการเพิ่มความยุ่งยากให้แก่ผู้ประกอบการเพราะต้องมีการเปลี่ยนชื่อธุรกิจ ซึ่งในมุมมองของผู้เข้าร่วมรับฟังความคิดเห็นนั้นแม้ธุรกิจไม่มีคำว่า “วิสาหกิจเพื่อสังคม” ก็ไม่ได้หมายความว่าธุรกิจนั้นจะดำเนินงานเพื่อสังคมไม่ได้ จึงเห็นควรให้ตัดคำว่า “โดยจะต้องมีคำว่า “วิสาหกิจเพื่อสังคม” ประกอบในชื่อกิจการตามใบสำคัญแสดงการจดทะเบียนดังกล่าว” ออก

- ควรใช้รูปแบบระบบรับรองอย่างง่าย (Certification) เน้นการยื่นเอกสารที่สะท้อนคุณสมบัติ (เป็นแบบกว้างแต่กำหนดเฉพาะประเด็นสำคัญเพื่อให้มีรูปธรรมมากกว่านิยาม แต่ไม่เน้นการวัดผลเชิงตัวเลข) และให้คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมแห่งชาติ เป็นผู้พิจารณา

- ให้มีวัตถุประสงค์ชัดเจน และสามารถมีตัวชี้วัดประเมินผลทางสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ชัดเจนแทน เพื่อจะตอบได้ว่าทำไมต้องมีวิสาหกิจเพื่อสังคม

- ควรระบุวัตถุประสงค์ในการจดทะเบียนที่ชัดเจน โดยกำหนดไว้ในประกาศ

- ขอให้ลดความซ้ำซ้อน เรื่องการจดทะเบียน เพราะต้องจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลก่อนจึงไปยื่นจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคม

- มาตรา ๘ การห้ามไม่ให้ผู้ที่ไม่ได้จดทะเบียนหรือไม่ได้รับอนุญาตใช้คำว่า “วิสาหกิจเพื่อสังคม” หรือมีอักษรหรือเครื่องหมายที่สื่อความหมายในทำนองเดียวกันใช้ในกิจการจะส่งผลกระทบต่อกลุ่มคนที่มีความตั้งใจในการทำงานเพื่อสังคมแต่ไม่ประสงค์จะมาขอรับการส่งเสริมจากรัฐ ซึ่งจะเป็นการปิดกั้นไม่ให้กลุ่มคนเหล่านั้นทำประโยชน์เพื่อสังคม เนื่องจากมีโทษปรับทางปกครองด้วย

- มาตรา ๘ เห็นว่า การที่ร่างกฎหมายกำหนดไว้เช่นนี้ ไม่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชน สังคม หรือสิ่งแวดล้อม เนื่องจากการจำกัดสิทธิของกิจการที่ต้องการจะทำประโยชน์เพื่อสังคม จึงขอให้ตัดบทมาตรา ๘ ออกทั้งหมด

- มาตรา ๘ ควรพิจารณาให้สิทธิพิเศษ เช่น สัญลักษณ์ต่อผู้จดทะเบียนแต่ไม่ควรมีการบังคับห้ามตามกฎหมาย

- กรณีที่มีการดำเนินการก่อนออก พ.ร.บ. นี้ และไม่มีคำว่าวิสาหกิจเพื่อสังคม จะทำอย่างไร หากปรับคานิยาม ข้อนี้ก็ควรมีการแก้ไขให้ครอบคลุมและไม่ยุ่งยาก เช่น การทำเอกสารผู้ที่จดทะเบียนใหม่ แต่ พ.ร.บ.ยังไม่ออก แต่เตรียมการที่จะขออนุญาต ตามมาตรา ๖ และ ๗ ก็จำเป็นต้องจดทะเบียนใหม่อีกครั้งหรือไม่ เพราะฉะนั้น ขั้นตอนการรับรองสำคัญ

- เงินสมทบตามมาตรา ๙ (๓) ควรออกแบบให้สมทบแบบขั้นบันได เพื่อสนับสนุนให้วิสาหกิจเพื่อสังคมที่มีขนาดเล็กสามารถโตได้ และวิสาหกิจเพื่อสังคมขนาดใหญ่ก็ไม่แบกภาระมาก และไม่ควรมีลักษณะเป็นการลงโทษคนเก่งคนดี รวมทั้งควรนำผลตอบแทนทางสังคมมาประกอบการพิจารณาอัตราสมทบ

- มาตรา ๙ กรณีวิสาหกิจเพื่อสังคมที่จดทะเบียนตามกฎหมายนี้ และเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมที่ไม่มีข้อตกลงห้ามปันผลกำไรให้แก่ผู้ถือหุ้น สามารถปันผลกำไรโดยยังคงได้รับการส่งเสริมตามกฎหมายนี้นั้น ขอให้พิจารณาทบทวนให้รอบคอบ เพราะเงินที่นำมาส่งเสริมในช่วงแรกเป็นเงินที่ได้รับสนับสนุนมาจากงบประมาณของแผ่นดิน

- มาตรา ๙ กรณีกำหนดหน้าที่ให้วิสาหกิจเพื่อสังคมรายงานผลประกอบกิจการตลอดจนรายงานการรับและจ่ายเงินประจำปีต่อ สวส. อาจเป็นการเพิ่มค่าใช้จ่ายต่อวิสาหกิจเพื่อสังคมนั้นได้ ควรกำหนดรูปแบบหรือวิธีการที่ไม่เป็นการเพิ่มภาระค่าใช้จ่ายให้แก่วิสาหกิจเพื่อสังคมนั้นๆ ด้วย

กรณีที่กำหนดให้วิสาหกิจเพื่อสังคมที่ได้จดทะเบียนกับ สวส. และประสงค์จะดำเนินการต่อไป ต้องนำส่งกำไรเป็นเงินสมทบให้แก่กองทุนรายปีภายใน ๑๒๐ วันนับแต่วันสิ้นปีปฏิทิน ขอให้พิจารณาบนพื้นฐานการดำเนินธุรกิจ เพราะในช่วงแรกการดำเนินวิสาหกิจเพื่อสังคมอาจจะยังไม่มีผลกำไร และอาจเป็นการสร้างภาระให้กับวิสาหกิจเพื่อสังคมที่เพิ่งเริ่มดำเนินการได้

(๓) หมวด ๒ คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมแห่งชาติ

คณะกรรมการ

- กลไกในการตั้งคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมแห่งชาติ ซึ่งมีหน้าที่ในการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวกับวิสาหกิจเพื่อสังคม เห็นควรมีกรรมการที่มาจากวิสาหกิจเพื่อสังคมมากกว่ากรรมการที่มาจากภาครัฐ ควรปรับลดและให้มีผู้แทนจากทุกภาคส่วนที่เหมาะสมเท่าๆ กัน ทั้ง ๓ ส่วน เช่น ภาครัฐ ภาคเอกชน วิสาหกิจเพื่อสังคม

- มาตรา ๑๐ (๑) และมาตรา ๑๒ (๖) เนื้อหาขัดแย้งกัน เนื่องจาก มาตรา ๑๐ (๑) กำหนดให้รองนายกรัฐมนตรีที่นายกรัฐมนตรีมอบหมายเป็นประธาน ซึ่งเป็นตำแหน่งทางการเมือง แต่มาตรา ๑๒ (๖) กำหนดให้ ประธานต้องไม่เป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

- องค์ประกอบของคณะกรรมการ ควรมีเท่าที่จำเป็น เพราะหากมากเกินไปจะทำให้การทำงานล่าช้าหากกรรมการเยอะจะทำให้การทำงานล่าช้า

- ผู้อำนวยการ ไม่ควรเป็นกรรมการในคณะกรรมการฯ นี้ เนื่องจากหากเป็นกรรมการ จะมีอำนาจในการลงมติในที่ประชุมด้วย ซึ่งผู้เข้าร่วมรับฟังความคิดเห็น มองว่าเรื่องที่เสนอเข้าที่ประชุมคณะกรรมการฯ มาจากผู้อำนวยการ ดังนั้นจะเป็นกรณีที่เสนอเองและอนุมัติเอง ผู้อำนวยการควรเป็นแค่เลขานุการ

- การกำหนดองค์ประกอบของคณะกรรมการ ควรคำนึงถึงพระราชบัญญัติการบริหารทุนหมุนเวียน พ.ศ. ๒๕๕๘ เพื่อให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกัน

- ควรเพิ่มปลัดกระทรวงแรงงาน เข้ามาเป็นคณะกรรมการโดยตำแหน่ง เนื่องจากมีภารกิจในการพัฒนากำลังแรงงาน การจ้างแรงงาน การคุ้มครองแรงงาน อัตราค่าจ้าง ซึ่งส่งผลต่อต่อแรงงานในสังคม

- เพื่อให้การดำเนินนโยบายเพื่อส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมสอดคล้องกับนโยบายในการส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SME) จึงอาจเพิ่มผู้อำนวยการ สวส. เป็นกรรมการร่วมในคณะกรรมการด้วย และขอให้เพิ่มผู้แทนวิสาหกิจภาคประชาสังคมเป็นกรรมการด้วย

- ขอให้เพิ่ม “ปลัดกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี” เป็นคณะกรรมการโดยตำแหน่ง เนื่องจากปัจจุบันการประกอบกิจการเพื่อสังคมและบริษัทในระดับนานาชาติมีความจำเป็นต้องนำวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม เข้ามามีบทบาทสำคัญ

- ขอให้เพิ่มผู้แทนกระทรวงพาณิชย์เป็นคณะกรรมการโดยตำแหน่งด้วย เนื่องจากกระทรวงพาณิชย์มีหน้าที่ในการส่งเสริมการค้าทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อจะได้ช่วยในการผลักดันให้การประกอบธุรกิจของวิสาหกิจเพื่อสังคมมีรายได้หรือช่องทางการตลาด

- ควรเพิ่มปลัดกระทรวงแรงงาน และควรมีผู้แทนของภาคส่วน SME เข้าร่วมเป็นกรรมการด้วย

ผู้ทรงคุณวุฒิ

- ผู้ทรงคุณวุฒิ ตาม (๓) มีจำนวนผู้ทรงคุณวุฒิที่มาจากผู้ประกอบการเพื่อสังคมในสัดส่วนที่น้อย และผู้ทรงคุณวุฒิไม่ควรมาจากภาครัฐ หรือภาคการเมือง จึงควรเพิ่มจำนวนผู้ทรงคุณวุฒิที่จากผู้ประกอบการเพื่อสังคมไม่น้อยกว่า ๖ คน และตัดคำว่า “ไม่น้อยกว่าสามคน” ในบรรทัดสุดท้าย
- กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ควรเพิ่มเติมคุณสมบัติ “มีความรู้มีประสบการณ์ด้านวิสาหกิจเพื่อสังคม เป็นที่ประจักษ์” และทบทวนพิจารณาความถูกต้องของจำนวนผู้ทรงคุณวุฒิอีกครั้ง รวมทั้งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ควรมีกรรมการสรรหา
- ควรมีจำนวนไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของคณะกรรมการ เนื่องจากกิจการวิสาหกิจเพื่อสังคม จะมีลักษณะที่หลากหลายจำเป็นต้องการผู้ที่มีความรู้ประสบการณ์ในหลายด้าน
- ผู้ทรงคุณวุฒิ ที่ระบุว่า ไม่ใช่ข้าราชการประจำ ควรเพิ่มเติมคำว่า “ไม่ใช่ผู้บริหารพนักงาน เจ้าหน้าที่ ลูกจ้างของรัฐวิสาหกิจ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานของรัฐประเภทอื่น”
- วาระการดำรงตำแหน่งของกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ควรห้ามดำรงตำแหน่งเกินสองวาระติดต่อกัน ซึ่งเป็นหลักการทั่วไปของคณะกรรมการในกฎหมายต่างๆ และเปิดโอกาสให้บุคคลอื่นเข้ามาเป็นกรรมการ
- ควรพิจารณาให้ผู้ทรงคุณวุฒิจากภาค SME เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการด้วย
- มาตรา ๑๒ (๗) ลักษณะต้องห้ามของประธานกรรมการและกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ควรไม่ใช่ผู้มีส่วนได้เสียในกิจการที่กระทำกับกองทุนและสำนักงาน หรือในกิจการที่ขัดหรือแย้งกับวัตถุประสงค์ของกองทุนและสำนักงานด้วย เนื่องจากผู้รับผิดชอบในการจดทะเบียน ร้องเรียน และอื่นๆ กระทำโดยสำนักงาน
- คณะกรรมการ ควรกำหนดวาระการประชุมที่ชัดเจนและจำนวนครั้งต่อปี เช่น ปีละ ๓ ครั้ง

(๔) หมวด ๓ สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม

- เห็นด้วยกับการตั้งสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมแห่งชาติ และควรกำหนดให้มีหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุนการทำงานและผลักดันให้วิสาหกิจเพื่อสังคม เกิดความยั่งยืนและแก้ไขปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อมได้จริง ควรให้มีตัดชี้วัดการทำงานของสำนักงาน ที่ชัดเจน เพื่อการทำงานชัดเจนและทำได้จริง
- หน่วยงานควรเล็กและคล่องตัวเหมือนตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย
- ให้สำนักงาน มีโครงสร้างไม่ใช่ภาครัฐ แต่มีการตรวจสอบแบบภาครัฐ คือ การตรวจสอบงบประมาณจากสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน เสนอให้มีการประเมินผลการดำเนินงานของสำนักงานจากลูกค้า (วิสาหกิจเพื่อสังคม) ว่าสำนักงานได้มีศักยภาพในการส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมเพียงใด หากไม่มีประสิทธิภาพควรปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์อย่างรวดเร็ว เพื่อไม่เกิดความเสียหายหรือสิ้นเปลืองงบประมาณโดยใช่เหตุ โดยผู้อำนวยการอาจคัดเลือกจากผู้ที่ประสบการณ์สูงหรือมีศักยภาพเกี่ยวกับวิสาหกิจเพื่อสังคม
- ควรกำหนดบทบาทหน้าที่ ให้ทำหน้าที่นำเสนอแผนพัฒนาวิสาหกิจเพื่อสังคมของประเทศ ไม่เพียงแต่แผนปฏิบัติงาน และประสานงานเท่านั้น
- ควรกำหนดให้มีการดูแลระบบนิเวศน์ที่เอื้อต่อการส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมด้วย
- ควรกำหนดกลไกการวัดผลลัพธ์ทางสังคมที่เป็นมาตรฐานขึ้นโดยเฉพาะเพื่อประสิทธิภาพของวิสาหกิจเพื่อสังคม

- ควรมีหน้าที่ที่ครอบคลุม Stakeholder อื่นๆ เพื่อให้บุคคลทั่วไปสามารถเข้าถึงการลงทุนเพื่อสังคม Social Impact Investment มากยิ่งขึ้น
- ควรตรวจสอบเพิ่มเติมว่าเป็นภาระงบประมาณหรือไม่
- มาตรา ๑๙ (๓) การกำหนดให้ สวส. หรือ กองทุน สามารถเข้าร่วมกิจการ หรือ ถือหุ้นของวิสาหกิจเพื่อสังคมนั้น ขอให้พิจารณาถึงเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อนหรือความขัดแย้งทางผลประโยชน์ด้วย
- การกำหนดให้ สวส. เป็นหน่วยงานของรัฐที่ไม่เป็นส่วนราชการ มีข้อดีในเรื่องของการดำเนินงานที่คล่องตัว แต่อย่างไรก็ตาม เนื่องจากมีกฎหมายบางเรื่องกำหนดสิทธิประโยชน์ของการเป็นส่วนราชการไว้ ได้แก่ เรื่องสิทธิประโยชน์ทางภาษี ดังนั้น จึงควรกำหนดเนื้อหาเพิ่มเติม เพื่อให้ สวส. ได้รับสิทธิประโยชน์ดังกล่าวเช่นเดียวกับการเป็นส่วนราชการด้วย
- ชื่อสำนักงานไม่จำเป็นต้องมีคำว่า “แห่งชาติ” ซึ่งเทียบเคียงจากหน่วยงานของรัฐที่มีคณะกรรมการระดับชาติไม่จำเป็นต้องใช้ชื่อตามคณะกรรมการฯ
- ถ้อยคำในมาตรา ๒๑ วรรค ๓ “ให้ผู้อำนวยการได้รับเงินค่าจ้าง ค่าตอบแทน และเงินอื่น ตามที่คณะกรรมการกำหนด” มาตรา ๒๖ “เงินเดือนและประโยชน์ตอบแทนอื่นของผู้อำนวยการ ให้คณะกรรมการกำหนดตามหลักเกณฑ์ที่คณะรัฐมนตรีกำหนด” ซึ่งมาตราทั้งสองมีความแตกต่างกัน
- คุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้อำนวยการ ในมาตรา ๒๒ ระบุถึงรองผู้อำนวยการด้วย แต่มาตราอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับตำแหน่งรองผู้อำนวยการ เช่น วาระการดำรงตำแหน่ง การพ้นจากตำแหน่งนอกเหนือจากวาระ ไม่ได้รวมถึงรองผู้อำนวยการ
- วาระการดำรงตำแหน่งของผู้อำนวยการ ควรกำหนดเรื่องวาระการดำรงตำแหน่ง เช่นเดียวกันกับกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ โดยห้ามดำรงตำแหน่งเกินสองวาระติดต่อกัน

(๕) หมวด ๔ กองทุนส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม

- การจัดตั้งกองทุนโดยให้สามารถรับเงินทุนเพิ่มเติมจากรัฐบาลได้ และเงินของกองทุนสามารถนำไปใช้เพื่ออุดหนุนหรือให้กู้ยืมแก่วิสาหกิจเพื่อสังคม โดยเมื่อวิสาหกิจเพื่อสังคมประกอบธุรกิจและมีกำไร จะสามารถนำกำไรไปปันผลได้ ดังนั้น เปรียบเสมือนการนำเงินงบประมาณจากรัฐจ่ายให้กับผู้ประกอบการภาคเอกชน ซึ่งอาจจะไม่เหมาะสมนัก ทั้งนี้ ควรคำนึงถึงประเด็นดังกล่าวและกำหนดแนวทางในการป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้นด้วย
- การจัดตั้งกองทุนส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม เป็นเรื่องที่ดี จึงควรกำหนดให้กองทุนมีรายได้มาจากหลายๆ ทาง ได้แก่ เงินจากการขายหุ้นให้แก่ประชาชน เพื่อการระดมทุนให้แก่วิสาหกิจเพื่อสังคมด้วย ทั้งนี้ เพื่อให้กองทุนมีความยั่งยืน และประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยเหลือสังคมได้
- กรณีวิสาหกิจเพื่อสังคมมีการถือหุ้นจากผู้สนับสนุนจากหลายภาคส่วนมีจำนวนเกินกว่า ๕๐ ราย ควรจะมีการกำหนดไว้เฉพาะเพื่อให้วิสาหกิจเพื่อสังคมมีเงินทุนในการขับเคลื่อน
- ขอให้เพิ่ม การวิจัย พัฒนา และการส่งเสริมนวัตกรรมเพื่อสังคมแก่วิสาหกิจเพื่อสังคม ในมาตรา ๓๑ (๓) ด้วย
- การเข้าไปร่วมลงทุนในวิสาหกิจเพื่อสังคมอาจทำให้เกิดความขัดแย้งทางผลประโยชน์ (Conflict of Interest)
- การลงทุนในวิสาหกิจเพื่อสังคมควรทำผ่านการลงทุนด้วยวิธีอื่นมากกว่าการลงทุนโดยตรง

- กรณีมีการระดมทุนในวิสาหกิจเพื่อสังคม เห็นควรให้ สวส. เป็นหน่วยงานที่ควบคุมดูแล (Front line Regulator) ด้วย

(๖) หมวด ๕ การส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม

- ให้มีการกำหนดมาตรการที่จะส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาวิสาหกิจเพื่อสังคมในลักษณะบ่มเพาะ ลงไปในกฎหมายฉบับนี้

- การสนับสนุนการวิจัยด้านนวัตกรรมสังคม สนับสนุนทางอ้อมในรูปเงินสมทบกับสถาบันวิจัย

- การสนับสนุนในการพัฒนาขีดความสามารถทางธุรกิจ มีแบบกำหนดเงื่อนไข (คืนเงิน)

- ระบบสินเชื่อพิเศษ ควรมีเกณฑ์พิจารณาสินเชื่อที่เน้นคุณค่าทางสังคมและอัตราพิเศษ (ดอกเบี้ย)

- สิทธิประโยชน์ทางภาษี ควรมีแบบขั้นบันไดตามระยะเวลา (กิจการ) ควรเพิ่มอัตรามากกว่า ๑๐๐% เฉพาะกรณีบริจาคหรือไม่รับเงินปันผล (นักลงทุน)

- ควรมีการตั้งกองทุนที่นำทรัพย์สินที่ไม่มีการประกาศสิทธิ์มาตั้งเพื่อส่งเสริมเงินทุนให้วิสาหกิจเพื่อสังคม และลงทุนออกเครื่องมือทางการเงินสนับสนุน เช่น Social impact Bond ที่สามารถนำมาเป็นสัดส่วนทรัพย์สินที่ไม่ประกาศสิทธิ์ก็ได้ เช่น ๑๐% ทุกปี

- เรื่องการกำหนดกรรมการและสมาชิกของสภาวิสาหกิจเพื่อสังคมที่กำหนดว่า ให้เป็นไปตามกฎกระทรวง นั้น เห็นว่า การตั้งสภาวิสาหกิจเพื่อสังคม ควรกำหนดโดยคณะกรรมการ ดังนั้นจึงเห็นว่าตัดคำว่า “กำหนดในกฎกระทรวง” ออก

- มาตรา ๓๙ มีคำว่า “วิสาหกิจเพื่อสังคมในระดับปฐมภูมิ” ควรกำหนดคำนิยามให้ชัดเจน

- มาตรา ๔๓ (๑) ที่ให้คณะกรรมการพิจารณาดำเนินการประสานให้หน่วยงานของรัฐที่มีหลักสูตรการศึกษาอบรม ให้ความรู้ในด้านวิสาหกิจเพื่อสังคม นั้น ควรเปิดกว้างให้ครอบคลุมถึงภาคเอกชนด้วย

- มาตรา ๔๓ (๒) ที่ให้คณะกรรมการพิจารณาดำเนินการในการส่งเสริมหรือสนับสนุนหรือประสานกับธนาคารซึ่งเป็นรัฐวิสาหกิจ นั้น ไม่ควรจำกัดเฉพาะธนาคารซึ่งเป็นรัฐวิสาหกิจเท่านั้น หรือควรกำหนดให้เป็นธนาคารตามกฎหมายธนาคารพาณิชย์

- มาตรา ๔๐ ขอให้เพิ่ม “ให้ความช่วยเหลือในการศึกษาวิจัยและการสร้างนวัตกรรมทั้งในด้านการผลิต การจัดการ และรูปแบบธุรกิจ” ใน

- ขอให้แก้ไขมาตรา ๔๓ (๓) เป็น “ประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการนำผลงานวิจัยมาใช้ประโยชน์ การพัฒนาโครงการนวัตกรรมเพื่อสังคม และเป็นไปตามความต้องการของกิจการวิสาหกิจเพื่อสังคม”

- ขอให้เน้นเรื่องภาษี ส่งเสริมให้ภาคเอกชนมาสนับสนุน

- ขอให้ส่งเสริมด้านนวัตกรรมทางสังคมด้วย และขอให้นำเอาผลงานของกระบวนการวิจัยมาเพื่อขอรับการส่งเสริมด้วย

- ขอให้มีการเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี

(๗) หมวด ๖ บทกำหนดโทษ

- ควรให้ตัดบทบัญญัติเรื่องโทษออก เพราะมาตรการส่งเสริมไม่ควรมีบทลงโทษ

. ควรมีเฉพาะกรณีที่มีผู้ฝ่าฝืนกรณีรับสิทธิประโยชน์ทางภาษีหรือรับการสนับสนุนเงินทุนด้านความรู้และระบบบ่มเพาะ ด้านวิจัยพัฒนา ด้านการพัฒนาขีดความสามารถทางธุรกิจ

- ไม่เห็นด้วยเพราะเป็นการจำกัดการดำเนินการของวิสาหกิจเพื่อสังคมอย่างมาก ถ้าต้องการที่จะมีระบบตรวจสอบ ควรจะจำกัดเฉพาะบริษัทหรือห้างหุ้นส่วน เพราะจะเป็นการบังคับให้วิสาหกิจเพื่อสังคมนั้นๆ ต้องเปลี่ยนรูปแบบมาเป็นบริษัทเพื่อจะได้รับประโยชน์ทางภาษี แต่ในเมื่อภาษีให้เฉพาะบริษัทและห้างหุ้นส่วน Certification System ก็ควรจัดการในส่วนนั้น กลายเป็นคนที่ใช้คำว่าวิสาหกิจเพื่อสังคม ก็เสี่ยงที่จะโดนลงโทษแทน ชัดกับธรรมชาติของวิสาหกิจเพื่อสังคมอีกด้วย

- ควรให้มีโทษทางอาญา และค่าปรับเป็นรายได้ของแผ่นดิน

- บทกำหนดโทษปรับ ๒,๐๐๐ บาท ต่อวัน แต่ยังคงฝ่าฝืน อาจมีมาตรการลงโทษเพิ่มขึ้น เช่น เพิ่มค่าปรับแบบขั้นบันไดเพื่อให้เกิดความเกรงกลัว

- บทลงโทษในมาตรา ๔๔ มีเพียงเพิกถอนสิทธิประโยชน์เพียงอย่างเดียว ควรถอนชื่อออกจากทะเบียนเช่นเดียวกับมาตรา ๙ ด้วย

- บทกำหนดโทษ ขอให้บทหนักเนื่องจาก หากมีนิติบุคคลที่ประสงค์จะทำประโยชน์เพื่อสังคม แต่ไม่ประสงค์จะเข้ารับการส่งเสริมตามกฎหมายนี้ อาจมีผลทำให้นิติบุคคลนั้นได้รับโทษตามกฎหมายนี้ได้

(๘) บทเฉพาะกาล

- ควรมีวิธีการและหลักเกณฑ์ในการประเมินผลการดำเนินงานของกองทุนที่วัดผลได้จริง

- มาตรา ๕๓ ควรกำหนดให้สอดคล้องกับกฎหมายบริหารกองทุนหมุนเวียน

- การจำกัดเรื่องอักษรหรือเครื่องหมาย ซึ่งสื่อความหมายในทำนองเกี่ยวกับวิสาหกิจเพื่อสังคมตามมาตรา ๕๑ อาจมองได้สองด้าน คือ ในขณะที่จะช่วยควบคุมไม่ให้คนนำชื่อไปใช้ในทางที่ไม่ถูกต้อง แต่อาจเป็นข้อจำกัดสำหรับคนที่มีแนวคิดดีๆ ที่อยากจะทำเพื่อสังคมด้วย

- เนื่องจากปัจจุบัน ประกาศอธิบดีกรมสรรพากร เรื่อง รายชื่อหน่วยงานรับรองการเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคม (ฉบับที่ ๑) ได้ให้กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย เป็นหน่วยงานรับรองการเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมของบริษัทประชารัฐรักสามัคคีจังหวัด (วิสาหกิจเพื่อสังคม) จำกัด ที่จัดตั้งขึ้นตามนโยบายสานพลังประชารัฐ จำนวน ๗๗ บริษัท จึงขอให้บริษัทฯ ที่ได้รับการรับรองการเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมจากกรมการพัฒนาชุมชน ถือว่าได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมตามกฎหมายนี้ด้วย

- มาตรา ๕๒ ขอให้เพิ่มกิจการที่ได้รับการรับรองจากรถาการเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ให้ถือว่าได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมตามกฎหมายนี้ด้วย

- การยุบกองทุน ควรพิจารณาถึงกรอบระยะเวลาของวงจรกิจการทำธุรกิจของวิสาหกิจเพื่อสังคม ซึ่งอาจต้องใช้เวลามากกว่าจะดำเนินธุรกิจได้อย่างยั่งยืน ซึ่งกองทุนต้องมีบทบาทให้ความช่วยเหลือในระยะเวลาคอบคลุมประเด็นดังกล่าว ซึ่งระยะเวลา ๕ ปี เป็นระยะเวลาที่น้อยมากสำหรับการประเมินผลงานกับวิสาหกิจเพื่อสังคมที่เพิ่งเริ่มดำเนินงาน

- การปิดหรือยุบกองทุน ควรให้ระยะเวลาที่พอที่จะสามารถวัดผลสัมฤทธิ์ของโครงการได้ และหากเห็นว่ากองทุนจะสามารถดำเนินการต่อไปได้ในเรื่องผลลัพธ์ทางสังคม (Social Impact) ควรให้ดำเนินการต่ออาจยืดระยะเวลาเพิ่มขึ้น

- กรณียุบกองทุน กฎหมายควรเปิดช่องให้มีการตั้งกองทุนขึ้นมาใหม่ด้วย

๓) หน่วยงานเสนอความเห็นเพิ่มเติมโดยจัดทำเป็นหนังสือ

๓.๑) ภาคเอกชน มีข้อคิดเห็นในการผลักดันกิจการวิสาหกิจเพื่อสังคมเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศไปสู่ไทยแลนด์ ๔.๐ โดยใช้วิธีการบริหารจัดการธุรกิจแบบวิสาหกิจเพื่อสังคมที่มีประสิทธิภาพ ไปสู่การแก้ปัญหาภายในองค์กร ชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม

๓.๒) คณะกรรมการที่ปรึกษาเพื่อกำกับการปฏิรูปกฎหมาย มีความเห็นดังนี้

(๑) ประเด็นค่านิยม“วิสาหกิจเพื่อสังคม” มาตรา ๔

- การใช้นิยามอย่างเดียวกับที่กรมสรรพากรกำหนดไว้ในพระราชกฤษฎีกาออกตามความในประมวลรัษฎากรว่าด้วยการยกเว้นรัษฎากร (ฉบับที่ ๖๒๑) พ.ศ. ๒๕๕๙ ซึ่งมุ่งกำกับและตรวจสอบการดำเนินการวิสาหกิจให้มีความเหมาะสมเพื่อให้สิทธิประโยชน์ทางภาษีเป็นสำคัญ อาจขัดแย้งกับเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติที่มุ่งให้วิสาหกิจเพื่อสังคมมีการดำเนินการที่มีความหลากหลาย ไม่จำกัดเฉพาะการประกอบกิจการขายสินค้าหรือการให้บริการในท้องถิ่นหรือชุมชนที่วิสาหกิจเพื่อสังคมตั้งอยู่ เนื่องจากวิสาหกิจเพื่อสังคมเป็นวิสาหกิจในระดับกว้าง มิได้ถูกจำกัดขอบเขตในเชิงพื้นที่ โดยเห็นควรใช้นิยามตามร่างฉบับสถาปนาปฏิรูปแห่งชาติ คือ หากในท้องถิ่นหรือชุมชนใดมีการดำเนินการวิสาหกิจเพื่อสังคมที่ “เป็นการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน สังคม หรือสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก มิใช่การสร้างกำไรสูงสุดต่อผู้ถือหุ้นและเจ้าของเป็นสำคัญ” ก็ถือว่าอยู่ในความหมายของคำว่าวิสาหกิจเพื่อสังคม แล้ว

- ควรกำหนดให้วิสาหกิจเพื่อสังคมมีสถานะเป็นนิติบุคคลอีกประเภทหนึ่ง มิใช่หมายเฉพาะแต่เพียงบริษัทจำกัด และห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล

(๒) ประเด็นกองทุนส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม

- เห็นด้วยเกี่ยวกับการมีกองทุนส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม เพราะการจัดตั้งกองทุนฯ มีความสำคัญต่องานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม และมีนัยยะสำคัญต่อกระบวนการปฏิรูปประเทศในภาพรวม ทำให้การบริหารจัดการทรัพยากรสาธารณะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรม ไม่ก่อภาระต่องบประมาณภาครัฐตั้งแต่ในระยะเริ่มแรกของการดำเนินกิจการและในระหว่างดำเนินการ โดยใช้ผลการดำเนินการเป็นฐานของการใช้งบประมาณ (PERFORMANCE – BASED) ดังนั้น กองทุนส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม ซึ่งมีรูปแบบการบริหารแบบกองทุนหมุนเวียนที่จะมีรายได้หลักกลับเข้ามาจากผลกำไรที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจการของวิสาหกิจเพื่อสังคม จึงเป็นแนวทางสำคัญที่จะทำให้องค์กรส่งเสริมที่จะเกิดขึ้น และแผนการขับเคลื่อน สามารถตอบสนองและยึดโยงไปกับความต้องการที่แท้จริงของวิสาหกิจเพื่อสังคมที่ต้องการได้รับการส่งเสริมมากกว่าการตอบสนองไปยังผู้บริหารภาครัฐหรือสำนักงบประมาณ

(๓) ประเด็นการส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม

- เห็นด้วยกับการมีบทบัญญัติเรื่องของการให้สิทธิประโยชน์ เนื่องจากวิสาหกิจเพื่อสังคมเป็นหนึ่งในกลไกสำคัญที่จะช่วยลดภาระของภาครัฐในการจัดทำบริการสาธารณะ และยังเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานขององค์กรสาธารณะประโยชน์รัฐ จึงต้องมีมาตรการส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมเป็นพิเศษ จึงเห็นควรกำหนดให้สิทธิประโยชน์ด้านภาษีของวิสาหกิจเพื่อสังคม และมาตรการส่งเสริมการลงทุนโดยให้สิทธิประโยชน์ทางภาษีแก่บุคคลหรือนิติบุคคลที่ลงทุนในหุ้นของวิสาหกิจเพื่อสังคม เป็นไปตามบทบัญญัติของประมวลรัษฎากรและกฎหมายลำดับรองที่เกี่ยวข้อง และ

กำหนดมาตรการส่งเสริมการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐในการพิจารณาสอบราคาหรือประกวดราคา เป็นไปตามพระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. ๒๕๖๐

๓.๓) สภาพัฒนาการปฏิรูปประเทศ มีความเห็นดังนี้

(๑) ประเด็นค่านิยม“วิสาหกิจเพื่อสังคม” มาตรา ๔

- เห็นควรใช้นิยามตามร่างฉบับสภาพัฒนาการปฏิรูปฯ เป็นผู้เสนอ คือ “วิสาหกิจเพื่อสังคม” หมายความว่า นิติบุคคลซึ่งดำเนินกิจการเกี่ยวกับผลิตสินค้า การให้บริการ หรือการอื่นๆ โดยมีเป้าหมายอย่างชัดเจนในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน สังคม หรือสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก มิใช่การสร้างกำไรสูงสุดต่อผู้ถือหุ้นและเจ้าของเป็นสำคัญ...

(๒) ประเด็นสิทธิประโยชน์ตามมาตรา ๔๐

- เห็นว่าการมีพระราชบัญญัติฉบับนี้ หลักสำคัญคือ เพื่อให้มีสถานะทางกฎหมาย เป็นนิติบุคคลอีกประเภทหนึ่งเฉพาะต่างหาก ซึ่งมีใช้บริษัทจำกัด และมีใช้ห้างหุ้นส่วนจำกัด ซึ่งทำให้อย่างน้อยต้องมีกลไกทางด้านเงินทุน มาตรการทางภาษี มาตรการจัดซื้อจัดจ้าง สนับสนุน โดยขอปรับปรุงข้อความดังนี้

“มาตรา ๔๐ ให้มีการส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจเพื่อสังคม ดังต่อไปนี้

(๑) ให้ สวส. มีมาตรการสนับสนุนด้านเงินทุนในการประกอบกิจการในระยะเริ่มแรก ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่ สวส. กำหนด

(๒) ให้สถาบันการเงินเฉพาะกิจสนับสนุนการให้สินเชื่อวิสาหกิจเพื่อสังคมเป็นกรณีพิเศษ ตามเงื่อนไขที่กำหนดโดยสถาบันการเงินนั้น

(๓) ให้มีสิทธิประโยชน์ทางภาษี ดังต่อไปนี้

(ก) สิทธิประโยชน์ทางภาษีแก่วิสาหกิจเพื่อสังคม

(ข) สิทธิประโยชน์ทางภาษีแก่บุคคลหรือนิติบุคคลที่ลงทุนโดยตรง

ในวิสาหกิจเพื่อสังคม

(ค) สิทธิประโยชน์ทางภาษีแก่บุคคลหรือนิติบุคคลที่ลงทุนในกองทุนรวมที่จัดตั้งขึ้นเพื่อลงทุนในวิสาหกิจเพื่อสังคม

(ง) สิทธิประโยชน์ทางภาษีแก่ผู้จัดซื้อจัดจ้าง สินค้าหรือบริการจากวิสาหกิจเพื่อสังคม

การให้สิทธิประโยชน์ทางภาษีดังกล่าวข้างต้น ให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งประมวลรัษฎากร

(๔) ส่งเสริมให้ภาครัฐจัดซื้อจัดจ้างสินค้าหรือบริการจากวิสาหกิจเพื่อสังคมตามกฎหมายว่าด้วยการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ”

๓.๔) สภาพัฒนาการปฏิรูปประเทศไทย มีความเห็นดังนี้

(๑) ร่างพระราชบัญญัติ มุ่งหมายส่งเสริมและสร้างแรงจูงใจให้มีการขึ้นทะเบียนตามร่างดังกล่าว ดังนั้น ควรลดมาตรการควบคุมลง เช่น การตรวจสอบด้านการเงิน ด้านบัญชีงบประมาณ ซึ่งมีความซ้ำซ้อนกับกฎหมายที่กำกับดูแลนิติบุคคลนั้นๆ

(๒) กำหนดมาตรการส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมไว้ค่อนข้างกว้างและไม่มี ความชัดเจน ทำให้ผู้ประกอบการขาดแรงจูงใจในการขึ้นทะเบียนเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมภายใต้ร่าง พระราชบัญญัตินี้

(๓) คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมแห่งชาติ หรือสำนักงานส่งเสริม วิสาหกิจเพื่อสังคมแห่งชาติ ไม่ควรมีอำนาจในการลงทุนในวิสาหกิจเพื่อสังคม เนื่องจากคณะกรรมการฯ และ สำนักงานฯ ต่างมีอำนาจในการส่งเสริมและกำกับดูแลในเวลาเดียวกัน

(๔) การกำหนดให้วิสาหกิจเพื่อสังคมที่ได้ขึ้นทะเบียนตามร่างพระราชบัญญัตินี้ เท่านั้นที่จะได้รับการส่งเสริมตามร่างพระราชบัญญัตินี้ อาจส่งผลเสียหายในการทำกิจกรรมเพื่อสังคมใน ระยะยาว เนื่องจากนิติบุคคลทั่วไปที่ทำกิจกรรมเพื่อสังคมเช่นเดียวกันเป็นครั้งคราวแต่ได้รับสิทธิประโยชน์ หรือการส่งเสริมที่แตกต่างกัน อันก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในสังคม

(๕) การบัญญัติให้สิทธิประโยชน์แก่นิติบุคคลที่ประกอบกิจการประเภท เดียวกันแต่มีวัตถุประสงค์ต่างกัน กล่าวคือ วัตถุประสงค์เพื่อสังคม หรือวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์ทางการค้า ก็ส่งผลให้เกิดการแข่งขันอย่างไม่เป็นธรรม จึงควรให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจเลือกที่จะใช้สินค้าหรือบริการ ของวิสาหกิจเพื่อสังคมหรือของนิติบุคคลทั่วไปเอง

๓.๕) กรมการพัฒนาชุมชน มีความเห็นในร่างพระราชบัญญัตินี้ ในชั้น คณะกรรมการกฤษฎีกา โดยเห็นควรให้แก้ไขมาตรา ๘๖ เป็นดังนี้

“มาตรา ๘๖ กิจการเพื่อสังคมที่ได้รับหนังสือรับรองจากคณะกรรมการ สร้างเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติตามประกาศคณะกรรมการสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ ว่าด้วย หลักเกณฑ์และวิธีการยื่นคำขอหนังสือรับรองกิจการเพื่อสังคม พ.ศ. ๒๕๖๑ และวิสาหกิจเพื่อสังคม ที่ได้รับหนังสือรับรองจากกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ตามประกาศกรมการพัฒนาชุมชน เรื่องหลักเกณฑ์การรับรองการเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมที่จัดตั้งขึ้นตามนโยบายสานพลังประชารัฐ ณ วันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๖๐ ให้ถือว่าเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมตามพระราชบัญญัตินี้ โดยต้องดำเนินการให้ครบถ้วน ถูกต้องตามมาตรา ๕ และมาตรา ๗ ภายในหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ”

(๖) คำชี้แจงเหตุผลรายประเด็น

๑) บทนิยาม

เจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติที่มุ่งให้วิสาหกิจเพื่อสังคมมีการดำเนินการ ที่มีความหลากหลาย ไม่จำกัดเฉพาะการประกอบกิจการขายสินค้าหรือการให้บริการในท้องถิ่นหรือชุมชน ที่วิสาหกิจเพื่อสังคมตั้งอยู่ เนื่องจากวิสาหกิจเพื่อสังคมเป็นวิสาหกิจในระดับกว้าง มิได้ถูกจำกัดขอบเขตใน เชิงพื้นที่เป็นการกำหนดนิยามของ “วิสาหกิจเพื่อสังคม”

๒) หมวด ๑ วิสาหกิจเพื่อสังคม

การให้มีระบบทะเบียนเพื่อรองรับและส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม โดย วิสาหกิจเพื่อสังคมใดที่จะขอรับการส่งเสริมตามร่างพระราชบัญญัตินี้ ต้องยื่นคำขอจดทะเบียนต่อ สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมแห่งชาติ (สวส.) และ สวส. จะดำเนินการออกไปสำคัญแสดงการจด ทะเบียนที่มีคำว่า “วิสาหกิจเพื่อสังคม” ให้แก่วิสาหกิจเพื่อสังคมนั้น ซึ่งทำให้มีฐานข้อมูลของวิสาหกิจเพื่อ สังคมด้วย และการกำหนดหน้าที่ให้วิสาหกิจเพื่อสังคมนั้น ภาระงานประกอบกิจการ รวมทั้งรายงานการรับ และจ่ายเงินประจำปีต่อ สวส. นั้น อาจกำหนดรูปแบบหรือวิธีการที่ไม่เป็นการเพิ่มภาระให้วิสาหกิจเพื่อ สังคมมากเกินไป

๓) หมวด ๒ คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมแห่งชาติ

กำหนดให้มีคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมแห่งชาติ โดยมาจากทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ทำหน้าที่หลักในการกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์และแผนแม่บทการส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมแห่งชาติ ประสานนโยบายกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน กำหนดหลักเกณฑ์และแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจเพื่อสังคม รวมทั้งให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนวิสาหกิจเพื่อสังคมในการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

๔) หมวด ๓ สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมแห่งชาติ

ให้มีสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมแห่งชาติ เป็นหน่วยงานของรัฐที่ไม่เป็นส่วนราชการและไม่เป็นรัฐวิสาหกิจมีฐานะเป็นนิติบุคคล และอยู่ในกำกับของนายกรัฐมนตรี มีหน้าที่ในการกำหนดประเภทของวิสาหกิจเพื่อสังคมที่ควรได้รับการส่งเสริม ดำเนินการจดทะเบียนและออกใบสำคัญแสดงการจดทะเบียนแก่วิสาหกิจเพื่อสังคม รวมทั้งจัดทำแผนปฏิบัติการส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม

๕) หมวด ๔ กองทุนส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม

กำหนดให้มีการจัดตั้งกองทุนส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมขึ้นใน สวส. เพื่อให้วิสาหกิจเพื่อสังคมกู้ยืม/ให้ความช่วยเหลือส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือองค์การเอกชน เพื่อนำไปใช้ดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม/ช่วยเหลืออุดหนุนการดำเนินการใดร่วมกิจการ ร่วมทุน หรือลงทุนใดที่เกี่ยวกับการก่อตั้ง การขยายกิจการ การวิจัย พัฒนาและการส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นโดยรวม ทั้งนี้ เพื่อให้การส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม เป็นไปอย่างครบถ้วน

๖) หมวด ๕ การส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม

จัดให้มีมาตรการในการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาวิสาหกิจเพื่อสังคมอย่างครบวงจร เช่น การให้ความรู้ การสนับสนุนในการจัดตั้ง การสนับสนุนในการประกอบกิจการ ให้ความช่วยเหลือในการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาเทคโนโลยีด้านต่างๆ การประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การส่งเสริมและสนับสนุนวิสาหกิจเพื่อสังคม ส่งเสริมการนำผลงานวิจัยนวัตกรรมสังคมมาใช้ประโยชน์ นอกจากนี้ในกรณีที่วิสาหกิจเพื่อสังคมประสงค์จะรวมตัวจัดตั้งเป็นสภาวิสาหกิจเพื่อสังคม ให้คณะกรรมการฯ สนับสนุนด้วย

๗) หมวด ๖ บทกำหนดโทษ

มีบทกำหนดโทษทางปกครอง ในกรณีการใช้คำว่า “วิสาหกิจเพื่อสังคม” ประกอบเป็นชื่อในการดำเนินกิจการโดยไม่ได้รับอนุญาต โดยผู้ฝ่าฝืนต้องระวางโทษปรับทางปกครอง เพราะเห็นว่า เป็นกฎหมายมุ่งส่งเสริม จึงไม่ควรกำหนดโทษทางอาญา

๘) บทเฉพาะกาล

- เพื่อให้ คกส. ปฏิบัติหน้าที่คณะกรรมการฯ ไปพลางก่อนจนกว่าจะมีการแต่งตั้งคณะกรรมการฯ ขึ้นใหม่ และกำหนดให้ผู้อำนวยความสะดวก สกส. ปฏิบัติหน้าที่ผู้อำนวยความสะดวกตามร่างพระราชบัญญัติฯ นี้จนกว่าจะมีการแต่งตั้งใหม่ รวมทั้งกำหนดให้กิจการที่ได้รับการรับรองจาก คกส. ถือว่าได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมตามร่างพระราชบัญญัติฯ นี้

(๗) การนำผลการรับฟังความคิดเห็นมาประกอบการพิจารณาจัดทำร่างกฎหมาย

ในส่วนของข้อคิดเห็นต่างๆ ของผู้ให้ความคิดเห็นในแต่ละประเด็น สวส. ได้นำผลการรับฟังความคิดเห็นประกอบการเสนอร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวต่อคณะรัฐมนตรี และส่งให้สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา เพื่อพิจารณาตรวจร่างต่อไป